

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The letter "i" has a small crossbar, and the letter "k" has a small crossbar. The background of the page features large, overlapping, curved shapes in various shades of pink and magenta.

Sirpa Siekkinen
Susanne Hakasalo-Komulainen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK),
Kirkon varhaiskasvatus
Opinnäytetyö, 2020

**TUNNETAITOJEN TUKEMINEN ALLE 3- VUOTIAIDEN VARHAIS-
KASVATUKSESSA**

TIIVISTELMÄ

Sirpa, Siekkinen & Susanne, Hakasalo-Komulainen
Tunnetaitojen tukeminen alle 3- vuotiaiden varhaiskasvatuksessa
43 sivua, 1 liitettä
Kevät 2020
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi AMK,
Kirkon varhaiskasvatus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa varhaiskasvattajilta tunnetaitojen tärkeydestä ja tunnetaitojen tukemisesta alle kolmevuotiaiden lasten parissa. Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, joka toteutettiin Helsingin kaupungin päiväkotia Veräjämäkeen. Tutkimus toteutettiin Google Forms -kyselynä. Kyselylomake lähetettiin 22 työntekijälle ja vastauksia tuli 15, joista kaikilla vastaajilla oli varhaiskasvatukseen soveltuva ammatillinen koulutus. Tutkimuksen käytännön toteutus ja tulosten analysointi tapahtui keväällä 2020.

Opinnäytetyö toi esille lasten tunnetaitojen merkityksellisyyden. Tutkimuksessa nousi esille monia eri seikkoja, joilla lasten tunnetaitoja voidaan tukea ja kehittää varhaiskasvatuksessa. Vastauksista nousi esille sensitiivisen kasvattajan rooli ja sekä lasten aito kohtaaminen arjessa, jossa kiireetön ilmapiiri korostuu. Keskusteluissa lapsi oppii tunnistamaan ja ymmärtämään omia ja myös muiden tunteita. Puutteellinen koulutus sekä perehdytys aiheeseen nousivat kehitettävänä asioina vastauksista esille.

Opinnäytetyö toi tärkeää tietoa varhaiskasvattajien näkemyksestä esille tunnetaitojen toteuttamisesta ja keinoista päiväkotiympäristössä. Varhaiskasvattajilla on iso rooli ja merkitys lasten tunnetaitojen tukemisessa sekä kehittämisessä.

Asiasanat: Tunteet, Varhaiskasvatus, Tunnetaidot

ABSTRACT

Sirpa, Siekkinen & Susanne, Hakasalo-Komulainen

Supporting emotional skills in early childhood education for children under the age of 3 years.

Spring, 2020

43p., 1 appendix

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor`s Degree Programme in Social Services

Option in Social Services and Education

Option in Christian Early Childhood Education

The purpose of this thesis was gather information about the means of emotional education of children under the age of 3 years. This was a qualitative study which was carried out in Veräjämäki kindergarten in Helsinki, Finland. The survey was conducted as a Google Forms online survey. The questionnaire was sent to 22 employees and 15 replies were received. All of them having vocational training relevant to ECEC. The practical implementation and analysis of the results took place in the spring of 2020.

The thesis highlighted the relevance of children`s emotional skills. The study highlighted many of the different matters that can be used to support and develop children`s emotional skills in early childhood education. The answers highlighted the role of a sensitive educator and genuine encounters with of children in everyday life, in which the unhurried atmosphere is emphasized. In the discussions a child learns to recognize and understand his or her own feelings and those of others. Insufficient training and familiarization with the topic came up in the answers as a problem and therefore, these issues need to be developed.

This thesis provided important information on early childhood educator`s views on the implementation and means of emotional education in a kindergarten environment. Early childhood educators have a big role importance in developing children's emotional skills.

Keywords: Emotional education, Early Childhood, Emotional Skills

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUNTEET JA TUNNETAITOJEN KEHITTYMINEN	7
2.1 Tunteet.....	7
2.2 Tunnetaidot.....	7
2.3 Tunnetaitojen kehittyminen	8
3 TUNNETAITOJEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	11
3.1 Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa.....	11
3.2 Sensitiivinen herkkyys varhaiskasvatuksessa	12
3.3 Pedagogiikan huomioiminen tunnetaitojen vahvistamisessa.....	13
3.4 Kasvatusyhteistyö.....	14
3.5 Tunnetaidot seurakunnan varhaiskasvatus	15
3.6 Aiemmat tutkimukset	17
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	20
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite.....	20
4.2 Veräjämäen päiväkoti.....	20
4.3 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu	21
4.4 Aineiston analysointi.....	23
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	25
5.1 Tausta	25
5.2 Tunnetaidot ja niiden merkitys varhaiskasvatuksessa	26
5.3 Varhaiskasvattajan keinot tunnetaitojen tukemisessa.....	28
5.4 Tulosten yhteenveto	30
6 POHDINTA	32
6.1 Luotettavuus ja eettisyys	32
6.2 Sosionomin ammatillinen kasvu.....	33
6.2 Varhaiskasvatuksen opettajan ammatillinen kasvu.....	34
6.3 Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ammatillinen kasvu	35
LÄHTEET	37

LIITE 1. Kysely lomake	41
------------------------------	----

1 JOHDANTO

Varhaislapsuuden, lapsuuden ja nuoruuden aikana perustetaan pohja loppuelämämme tunnekäyttäytymiselle. Lasta hoitavien aikuisten kuten varhaiskasvattajien, vanhempien ja muiden tärkeiden aikuisten merkitys on suuri. On tärkeää, että lapsi oppii erottamaan eri tunnetiloja toisistaan sanoittamaan tunteensa, luottamaan itseensä ja ympäristönsä turvallisuuteen, luomaan syviä kiintymyssuhteita sekä tulkitsemaan syy-seuraamissuhteita. (Kanninen & Sigfrids 2012, 8.)

Tunteet ovat ihmisen elämässä aina läsnä ja ne vaihtelevat tilanteitten mukaan. Tunteet ohjaavat ihmisen toimintaa ja niiden avulla ihminen havaitsee ympäristöönsä. (Salo 2007. 6.) Tunnetaidoilla tarkoitetaan, miten ihminen toimii tunteiden kanssa. Tunteiden tunnistaminen, sanoittaminen, ilmaiseminen, sietäminen, säätely ja käsittely ovat tunnetaitoja. (Terävä 2018). Varhais- ja keskilapsuudessa olisi tärkeä harjoitella tunnetaitoja. Tunnetaitojen harjoittelulla on vaikutusta lapsen psyykkiseen, fyysiseen hyvinvointiin ja sosiaalisiin taitoihin. (Kokkonen 2018.)

Varhaiskasvatuksen opettajan myönteinen suhtautuminen tunnetaitoihin ja mielenkiinto asiaa kohtaan ovat tärkeitä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan henkilöstöltä odotetaan herkkyyttä tunnistaa erilaisia pedagogisia tilanteita tunnistaa lasten tunnetiloja ja toimimaan niiden mukaan. (Opetushallitus 2018. 34.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 14) painotetaan lasten tunnetaitojen merkitystä, jossa opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteina yhdessä aikuisen kanssa. Lapsia ohjataan kunnioittamaan sekä suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on erilaisia tehtäviä, joiden avulla on tarkoitus edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä lasten huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa opitaan tietoja ja taitoja, jotka vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Varhaiskasvattajan iso rooli opettaessaan lapsille päiväkodissa tunnetaitoja.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa varhaiskasvattajilta tunnetaitojen tärkeydestä ja tunnetaitojen tukemisesta alle kolmevuotiaiden lasten parissa. Pyrimme myös saamaan tietoa millä menetelmillä varhaiskasvattajat ovat tukeneet tunnetaitoja varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyössä käsitellään tunnetaitoja ja tunnetaitojen kehittymistä. Tuomme myös esille, millaisia keinoja varhaiskasvatuksessa on tunnetaitojen tukemiseksi käytetty. Kuvaamme tutkimuksen toteuttamista, tutkimustuloksia ja lopuksi olemme nostaneet muutamana tärkeän johtopäätöksen aiheesta pohdittavaksi. Teemme kaksoistutkintoa, joten tuomme myös esille seurakunnan varhaiskasvatuksen näkökulmaa tunnetaitojen tukemisessa. Aihe on hyvin ajankohtainen ja lasten tunnetaidot ovat osa päivittäistä arkea päiväkotimaailmassa. Meillä tämän opinnäytetyön tekijöillä on pitkä kokemus työskentelystä varhaiskasvatuksen parissa, aihe muokkautui mielenkiinnon ja keskustelujen pohjalta.

2 TUNTEET JA TUNNETAITOJEN KEHITTYMINEN

2.1 Tunteet

Tunteet ovat ihmisen elämässä kaiken aikaa läsnä ja ne vaihtelevat paljon aina tilanteitten mukaan. Tunteet ohjaavat ihmisen toimintaa, niillä on merkitystä ihmisen vireystilaan ja niiden avulla ihminen havaitsee ympäristöään. Tunteet ohjaavat meidän toimi Tunteiden kesto vaihtelee paljon lyhytkestoisesta pitkäkestoiseen. Ne heräävät tietyllä hetkellä erilaisten ärsykkeiden ja tilanteiden vaikutuksen seurauksena. Tunteisiin vaikuttavat myös ihmisen omat muisti- ja mielikuvat sekä kasvatus ja kulttuuri (Salo 2007. 6.) Tunteet ohjaavat meidän toimintaamme sosiaalisissa tilanteissa, vaikuttavat vireystilaamme ja toimintaamme, sekä siihen miten havainnoimme ympäristöä. (Nummenmaa 2010.13).

Tunteet tulevat ja menevät kuten ajatukset. Tunteet sekä kuluttavat energiaa, että antavat sitä ja tukahdutettuina ne vievät energiaa merkittävästi. Tunteita koetaan, joko myönteisinä tai kielteisinä, mutta kysymys on yksilöllisestä kokemuksesta, tunteita ei voida varsinaisesti jaotella kielteisiin eikä myönteisiin. (Opetushallitus. 2019.) Tunteet voidaan luokitella perustunteisiin, joita ovat ilo, suru, inho, viha, pelko ja hämmästys (Myllyviita 2017, 22). Sosiaalsiin tunteisiin, joita ovat häpeä, halveksunta, ujostuminen, kateus ja nolostuminen (Nummenmaa 2010, 36.)

Tunteet luovat taustan kaikelle vuorovaikutukselle. Niillä on vaikutus ihmissuhteiden laatuun, pysyvyyteen sekä mielekkyyteen. Tunteet ovat mukana sekä osana kaikessa mitä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuu. Perustana lapsen tunne-elämään, että hänellä on läheinen suhde vähintään yhteen aikuiseen. Rakastava ja hyvä ihmissuhde luo pohjan luottamukselle, jossa lapsi uskaltaa ilmaista koko tunteidensa maailman. Oma kotiympäristö on paikka, jossa lapsi harjoittelee miltä tuntuu olla iloinen, surullinen tai vihainen. (Opetushallitus. 2019)

2.2 Tunnetaidot

Tunnetaidoilla tarkoitetaan, miten ihminen toimii tunteiden kanssa. Tunteiden tunnistaminen, sanoittaminen, ilmaiseminen, sietäminen, säätely ja käsittely ovat tunnetaitoja. (Terävä 2018). Varhais- ja keskilapsuudessa olisi tärkeä harjoitella tunnetaitoja. Tunnetaitojen harjoittelulla on vaikutusta lapsen psyykkiseen, fyysiseen hyvinvointiin ja sosiaalisiin taitoihin. (Kokkonen 2018.)

Lapsen pitää harjoitella tunnetaitoja samanlailla kuin muitakin taitoja. Lapsi oppii tunnetaitoja vuorovaikutuksessa, joten aikuinen pystyy tukemaan tunnetaitojen kehittymistä monella tapaa. Tunnetaitoihin kuuluu kyky tunnistaa ja nimetä tunteita. Tunnetaitojen kehittyessä lapsi oppii hahmottamaan minkälaisissa tilanteissa herää mitäänkin tunteita. (Livingston & Pöyhönen 2019. 34—35.)

Tunteiden sanoittamisella ja nimeämisellä myös pääsemme siihen, että tunteita saa tuntea ja miten voimme reagoida tunteeseen. Jokaisella on oma temperamentti, miten reagoimme, mutta on keinoja mitä ei voida käyttää ja tällä tavalla pääsemme ohjaamalla harjoittelemaan oikeaa tapaa ilmaista tunteensa. Monesti lapset saattavat vieraassa ympäristössä pitää tunteensa kurissa, mutta kotiin päästessään muuttua raivopäisiksi purkavat kaiken tunteen sisältä. Vanhemmat ovat tässä tilanteessa uuden edessä ottaa vastaan lapsen tunne ja sallia se, eikä suhtauduta negatiivisesti. (Kullberg-Piilola 2005. 24.)

2.3 Tunnetaitojen kehittyminen

Vauva tunnistaa ihmisen kasvoilta toisen tunteita ja reagoi toisen vauvan itkuun itkemällä myös itse. Erittäin tärkeää on miten lapsen omat vanhemmat vastaavat lapsen emotionaalisiin tarpeisiin. Kun lapsi huomaa jo vauvasta, että hänen itkuunsa ja tarpeisiin vastataan, niin hän oppii jo varhaisessa vaiheessa, että hänen viesteihinsä vastataan. (Gottman 2011, 7.) Jo pienellä vauvalla on pyrkimys ja kykyä löytää omasta ympäristöstään toistuvia elementtejä. Vauva oppii esimerkiksi tunnistamaan perheenjäsentensä kasvot ja tuttuja esineitä ja hymyilee tehdessään sen. Vauva herättää mielihyvää jonkin tutun havaitsemisesta ja herättää mielihyvän kokemuksen tutussa aikuisessa ja saa itselleen vastauksen omaan tunteeseensa. Vauvalla on myötäsyttyinen kyky havaita ympäristön toiminnassa toistuvuutta ja johdonmukaisuutta. Vauva nauttii, kun hän kykenee ennakoimaan

ympäristön tapahtumia ja vaikuttaa myös niihin. (Nummenmaa 2010, 165—169.) Toistuvat hallinnan ja vaikuttamisen kokemukset lisäävät lapsen uskoa vaikutusmahdollisuuksiinsa ja halua yhä enemmän vaikuttaa ympäristöön. Tätä kyseistä hallinnan ja kykenevyyden tunnetta pidetään keskeisenä itsesäätelyn kehitystä eteenpäin kantavana voimana eli se kuinka onnistunut itsesäätely ruokkii vauvan halua laajempaan itsesäätelyyn. (Laakso 2011, 22-23.)

Taaperoikäinen lapsi ei vielä puhu paljon, joten hän reagoi kehonkielellä. Lapsi voi suuttua helposti ja mieliala vaihtelee nopeasti. Taapero ilmaisee tunteitaan ilmeillä, asennoilla, lihasjännityksellä ja metelillä. Fyysinen koskettaminen on uteliaisuutta ja keino oppia. (Woolfson 2003, 67,72—73.) Lapsen vaikuttamisen halu kasvaakin taaperoiässä huimasti aina siihen asti, että hän uskoo kykenevänsä mihin vain ja voivansa hallita ympäristöään lähes määrättömästi, kunnes lapsi kohtaa määräämisvaltansa rajat. Lapsen kehitystä vievät eteenpäin lapsen kognitiivinen kehitys ja vuorovaikutus ympäristön kanssa. Kielen kehitys mahdollistaa vähitellen uudenlaisen vuorovaikutuksen ympäristön kanssa ja laajentaa lapsen itsesäätelyn keinoja. Kehitystä näyttäisi varhaisessa vaiheessa ohjaavan paljon lapsen myötäsyttyiset ominaisuudet, tarpeet, lisääntyvä kognitiivinen ja motorinen kehitys sekä myös ympäristö vaikuttaa siihen hyvin paljon. (Laakso 2011, 22-23.)

Puhe kehittyy lapsella nopeasti kahden ikävuoden jälkeen. Sanavarasto kasvaa kovasti tässä iässä ja lapsen on helpompi käsitellä omia ja toisten tunteita sanallisesti. (Nummenmaa 2010, 174.) Kolmevuotias osaa jo kuvitella miltä toisesta tuntuu ja aktiivinen toisen lohduttaminen lisääntyy. (Opetushallitus. 2019). Kolmen-neljän vuoden iässä lapsi oppii päättämään miltä toisesta tuntuu, onko kielteinen vai onnistunut tunnetila. Lapsi oppii tunnistamaan tilanteita mistä tulee tunnereaktioita. (Nummenmaa 2010, 174.)

Nelivuotiaalla on taito jo osata piilottaa omia tunteitaan. Viisivuotias osaa nimetä tunteitaan kuten esim. viha, ilo ja suru. Kouluikäisessä tunteiden tunnistaminen lisääntyy ja lapsi tunnistaa mustasukkaisuuden, syyllisyyden ja jännittyneisyyden tunteita. Kouluikäinen osaa jo pukea omia ja muiden tunteitaan sanoiksi. Hänelle on tärkeää tulla hyväksytyksi niin hyvän kuin pahantuulisena. Tunteet ovat hyvin yksilöllisiä ja ne vaihtelevat ja muuntuvat ja ilmenevät eri tavoin. Tunteet tarttuvat

helposti ihmisestä toiseen. Jotkut ihmiset ilmaisevat tunteitaan helpommin kuin toiset ja tunnistavat niitä paremmin kuin toiset. (Opetushallitus. 2019.)

Emotionaalinen kasvatus antaa meille hyvät valmiudet auttaa ja opettaa lapsiamme selviytymään negatiivisestäkin tunteesta. Vanhemmat tarjoavat lapsilleen empatiaa ja auttavat heitä selviytymään negatiivisestäkin tunteesta kuten vihasta ja surusta. Lapset ottavat vanhemmiltaan ja muilta aikuisilta esimerkkiä ja alkavat kopioimaan omaa käytöstään suoraan muilta. (Gottman 2011, 7.)

Vanhempien on hyvä panostaa tunnetaitojen opetteluun, koska niillä on positiivisia vaikutuksia lapsen terveyteen liittyen. Hyvät tunnetaidot omaavilla lapsilla on paremmat sosiaaliset taidot ja tulevat hyvin toimeen muiden ihmisten kanssa ja heillä on usein laaja ystäväpiiri. (Gottman 2011, 7.)

Kun lapsi saa riittävästi harjoitella niin hän oppii käsittelemään omia tunteitaan ja puhumaan niistä. Aikuisen malli on tunnetaitojen oppimisessa merkityksellinen ja erittäin tärkeä. (Opetushallitus 2019.) Lasta hoitavien aikuisten tulisi olla sopivan herkistyneitä lapsen aloitteille. Ympäristön turvallisuus, tuttuus ja johdonmukaisuus ja lapsen tarpeille herkistynyt hoiva luovat turvallisuutta ja mahdollistavat hallinnan tunteen kehittymisen. Varhainen vuorovaikutus on tärkeää ympäristön kanssa sekä hoitajien antamat palautteet muokkaavat lapsen käsityksen itsestään. (Laakso 2011, 22-23.)

3 TUNNETAITOJEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa

Hyvälle ja laadukkaalle varhaiskasvatukselle on edellytyksenä näkemys siitä miksi ja miten varhaiskasvatus toteutetaan. Ennakointi ja tieto varhaisen oppimisen ja sen kehityksen merkityksestä antavat suuntaa varhaiskasvatuksen teoreettista ja pedagogista pohjaa miettien. (Hujala & Turja 2011, 14.) Varhaiskasvatuksen perusteissa (2005) on tavoitteena hyvinvoiva lapsi. Hyvinvointi syntyy monesta eri tekijästä, joita ovat lapsen arvostaminen, kuuntelu ja lapsen kaikinpuolinen hyvinvointi on edellytys kasvulle, oppimiselle ja kehitykselle. (Hujala & Turja 2011, 15).

Varhaiskasvatuksen yksi keskeisimmistä työtavoista on leikki. Leikillä on suuri merkitys esimerkiksi tunteiden käsittelyn kehittyessä. Tunteita herättävät kokemukset virittävät lapsen leikkiin. Ryhmässä leikkimisessä lapsi oppii säätelemään tunteitaan ja ottamaan huomioon muiden näkökulman. Leikkiessään ryhmässä lasten yhteisöllisyys kasvaa. Varhaiskasvatus on yhteistyöhön perustuvaa toimintaa, joka mahdollistaa lapselle taidon harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja erilaisissa tilanteissa erilaisten ihmisten kanssa (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014, 17,28.)

Varhaiskasvatuksen opettajan myönteinen suhtautuminen tunnetaitoihin ja mielenkiinto asiaa kohtaan ovat tärkeitä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan henkilöstöltä odotetaan herkkyyttä tunnistaa erilaisia pedagogisia tilanteita tunnistuen lasten tunnetiloja ja toimimaan niiden mukaan. (Opetushallitus 2018, 34.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan varhaiskasvatuksessa. Lasten tunnetaidot kehittyvät, kun heidän kanssaan opitaan havainnoimaan, nimeämään ja tiedostamaan eri tunnetiloja (Opetushallitus 2018, 16,21.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Varhaiskasvatuksen perusteet. 2018) painotetaan varhaiskasvatuksen olevan yhteiskunnallinen palvelu, sisältäen erilaisia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on edistää lasten tasa-

arvoisuutta, yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Toiminta varhaiskasvatuksessa tukee lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksessa lapsella on oikeus itsensä, ajatustensa sekä mielipiteidensä ilmaisuun. Lapsella on oikeus kokeilla ja opetella uusia asioita, mahdollisuus käsitellä tunteita sekä ristiriitoja.

3.2 Sensitiivinen herkkyys varhaiskasvatuksessa

Pieni lapsi tarvitsee aikuissuhteissaan emotionaalisesti läsnä olevaa vuorovaikutusta. Sensitiivinen aikuinen reagoi tunteillaan, jossa pieni lapsi aistii ja tulkitsee herkemmin tunneilmapiiriä ja tunneilmaisua kuin esimerkiksi puhuttuja toimintaohjeita. Kykyä reagoida lapseen tunnekielellä kutsutaan sensitiivisyydeksi. Sensitiivinen aikuinen kykenee ilmaisemaan aitoja positiivisia tunteita lapselle. Aikuisen aito kiinnostus lasta kohtaan, hymy sekä lämmin ääni ja katse viestittävä lapselle enemmän kuin aikuisen tietoinen pyrkimys olla turvallinen. Lapsi aistii herkästi myös ryhmässä vallitsevan ilmapiirin. Sensitiivisyys ei tarkoita keinotekoisia positiivisuutta, koska lapset aistivat sellaisen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 91-93.) Sensitiivinen aikuinen havaitsee lapsen aloitteet ja reaktiot osaamalla vastata niihin lapsen toimintaa tukevalla tavalla ottaen huomioon myös koko lapsiryhmän toiminnan eli ryhmäsensitiivisyyden. Aikuinen tukee kutakin lasta toimimaan oman lähikehityksensä vyöhykkeellä ja osaa antaa lapsille yksilöllistä stressin säätelyn tukea. Aikuisen on tärkeää osata tukea ryhmää toimimaan kokonaisuutena niin ettei kukaan jää ulkopuoliseksi. Lapsi kehittyy vuorovaikutuskokemuksissa, jossa suhteet muihin lapsiin sekä aikuisiin ovat tärkeitä. Lapsi hyötyy vahvasta yhteyden kokemuksesta aikuiseen. Tällainen yhteys voi olla aktiivista osallistumista tai myötäelävää läsnäoloa. (Mäkelä.)

Varhaiskasvatuksessa työntekijän tulisi pyrkiä olemaan empaattinen, turvallinen ja lempeä. Jos työntekijällä on samaan aikaan väsymystä ja pakkosuorittamisen tunnetta niin lapsi aistii tämän emotionaalisen kohtaamisen epäaidoksi. Tunteiden peittäminen lapsilta johtaa siihen, että he eivät itse uskalla näyttää negatiivisia tunteitaan. (Köngäs 2019, 45.) Lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että aikuinen hallitsee omat tunnereaktionsa. Aikuisen toistuva ärtyneisyys ja kiukun

näyttäminen avoimesti voi haitata lapsen omaa tunnesäätelyä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 93.)

Emotionaalisesta ammattitaidosta on tullut yksi tärkeä osa kasvattajan pedagogista näkökulmaa. Yhteiskunta muuttuu ja joudumme kehittämään uusia toimintamalleja. Usein voi olla muutosvastarintaa, ja sen taustalla on pelko uudesta tuntemattomasta. Kasvatusnäkökulmasta voidaan emotionaaliseen ammattitaitoon nostaa osa-alueet: tunnetaidot, empatiataito, vuorovaikutustaito, yhteistyö ja yhteisöllisyys. Emotionaalinen ammattitaito on suuressa merkityksessä, koskien sosiaalisten taitojen vahvistamista. (Saaristo 2011.)

Rajojen asettaminen saattaa pelottaa vanhempia sekä ammattikasvattajia, mutta juuri rajat tuovat lapsille turvaa ja lisäävät turvallisuuden tunnetta. Sääntöjen ja rajojen asettaminen ei tunnu aina mukavalta, mutta sillä on kauaskantoiset hyödyt. Aikuinen saattaa tuntea syyllisyyttä sanomalla lapselle ei ja kieltämällä asioita lapselta. Kun lapsen ja aikuisen välillä on vahva emotionaalinen sidos ei silloin tarvitse pelätä, että negatiiviset tunteet vaikuttaisivat lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutus suhteeseen. Kun emotionaalinen suhde on kunnossa niin silloin se kestää myös vastoinkäymiset. (Gottman 2011, 7.)

3.3 Pedagogiikan huomioiminen tunnetaitojen vahvistamisessa

Laadukas ja hyvä pedagoginen toiminta auttaa vahvistamaan lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteissa otetaan huomioon toiminta sekä oppimisympäristöjen kehittäminen. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018)

Varhaiskasvatuksessa luodaan hyvä pohja lasten laaja-alaiselle osaamiselle, johon kuuluu vahvasti tunnetaitojen opettelu ja tiedostaminen. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa kykyä käyttää tietoja, taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten

omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon sekä taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaaminen alkaa kehittyä jo varhaisessa lapsuudessa ja se jatkuu läpi koko elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018)

Viime vuosina päiväkodeissa on kiinnitetty erityistä huomiota tunnetaitojen tärkeyteen ja erilaisia valmiita sosiaalisten ja tunnetaitojen materiaaleja on julkaistu. Aikaisemmin ajatusmaailmana ja käytäntönä oli, että materiaaleista hyötyisivät vain erityistä tukea tarvitsevat lapset, mutta onneksi nykyään on tiedostettu kuinka hyödyllisiä ne ovat ihan kaikille lapsille. Empatian, tunteiden säätelyn ja ongelmaratkaisun keinojen systemaattinen harjoittelu hyödyttää kaikkia lapsia. Lapset oppivat yhteisen tavan käsitellä ja puhua tunteista. Erilaisissa tutkimuksissa on osoitettu, kuinka tärkeitä empatiantaidot sekä tunnesäätelyn ja sosiaalisten ongelmien ratkaisemisen kyvyt ovat myös koulumenestyksen ja työelämän kannalta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 180.)

Päivähoidossa voidaan ehkäistä sosioemotionaalisten haittojen kasaantumista. On tärkeää kiinnittää huomiota tapaan olla lapsen lähellä ja säädellä hänen oloaan. Kasvattajien herkkyys havaita lapsen tarpeita ja tukea lapsia heidän omissa toiminnoissaan nousi merkittäväksi tekijäksi lasten toimintaa sitoutuneisuudessa ja lasten välisten yhteisen toiminnan rakentumisessa. Tavallisia arkipäivän sosiaalisia taitoja ovat positiivinen ja myönteinen vuorovaikutus (kiitos, hei, anteeksi), tavaroiden ja lelujen vuorottelu, vaihtaminen ja yhdessä leikkiminen sekä eri tilanteissa toisten auttaminen. Osalle lapsista nämä perustaidot voivat tuottaa suuria haasteita. Varhaiskasvattajien on yhdessä pohdittava millaisia yksilöllisiä keinoja, voidaan suunnitella näiden taitojen harjaannuttamiseksi. (Kanninen & Sigfrids 2012, 183.)

3.4 Kasvatusyhteistyö

Lasten parissa työskentelevien varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja lasten vanhempien yhteistyö on tärkeää lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta. Hyvä ja toimiva yhteistyö koituu aina lapsen parhaaksi. Yhteistyössä on monia haasteita, joita tulee tarkastella mahdollisuuksina eikä nähdä niitä aina esteinä. Tietenkin esteitäkin ilmenee toisinaan yhteistyölle. Toimivan yhteistyön lähtökohta on aina keskustelu ja avoin vuorovaikutus, jossa molemmilla osapuolilla on arvostava asenne toisiaan kohtaan. Vanhemmat ovat lapsen ensisijaisia hoitajia ja kasvattajia, joten heidän näkemyksensä ovat tärkeitä, kun keskustellaan lapsen hoitoon liittyvistä asioista. Kasvatus, oppiminen ryhmään sopeutuminen, hoito ja vanhemmuuden tukeminen ovat tärkeimpiä teemoja, jotka puhuttelevat lapsen vanhempia. On tärkeää löytää yhteinen linja ja näkemys, miten nämä asiat toteutuvat parhaimmalla mahdollisimmalla tavalla lapsen vanhempien ja lasta hoitavien henkilöiden välillä. (Mattila 2011, 139.)

Arjen tilanteissa keskustelu työntekijän ja vanhempien välillä on tärkeää yhteisymmärryksen löytämiseksi ja sen säilyttämiseksi. Vanhempainillat ja muut yhteiset tapahtumat perheiden ja kasvattajien välillä ovat hyvä tilaisuus kysyä mieltä painavia asioita ja ottaa puheeksi erilaisia teemoja. (Mattila 2011, 146.)

Hyvin toimivassa kasvatusyhteistyössä yhdistyy lapselle rakkaiden ja tärkeimpien ihmisten, vanhempien ja hoitajien yhteisymmärrys sekä tieto lapsesta. Hoitohenkilökunnan rakentaessa suhdetta vanhempiin on annettava aikaa ja tilaa vanhemman kuulemiselle. Kiinnostuksen osoittaminen sekä lapsen kehitystä koskevien kysymysten esittäminen välittävät vanhemmalle ammatillisuutta sen parhaimmassa muodossaan. Vanhemmat ovat kaikki erilaisia niin kuin lapsetkin. Toisiin vanhempiin yhteys löytyy hyvinkin helposti, kun taas toiset vanhemmat voivat vaatia enemmän aikaa luottamuksen rakentumiselle. Toimiva yhteistyösuhte vaatii ammattilaiselta kykyä kuunnella. Tarkoituksena on löytää aito kohtaava dialogi kunkin perheen kesken. (Kanninen & Sigfrids 2012, 134.)

3.5 Tunnetaidot seurakunnan varhaiskasvatus

Suomen evankelis-luterilainen kirkko korostaa kasvatuksen linjauksessaan (2012) kasvurauhaa, jossa tulee huomioidaan kasvatuksen osa-alueet, joita ovat

fyysinen, henkinen ja hengellinen-kasvu. Kirkon kasvatuksessa tulee tarjota lapsille turvallinen ilmapiiri, joka on kasvun perusedellytys. Kirkon kasvatuksen linjauksessa nämä korostuvat erityisesti pienten lasten kohdalla. Jokaisella lapsella on oikeus saada kasvaa turvassa, rakastettuna ja hyväksyttynä. Seurakunta tukee perhettä kasvatuksessa. Perhe valitsee heille sopivat varhaiskasvatuspalvelut. Seurakunnan tavoite on tukea kokonaista kehitystä, kasvua ja oppimista. Oleellista varhaiskasvatuksessa on vuorovaikutus vanhempien, lasten ja työntekijöiden välillä. Seurakunnan varhaiskasvatus tukee kodin kristillistä kasvatusta ja kasvua kristillisen ihmiskäsityksen mukaan. Seurakunnalla ei ole omaa varhaispedagogiikkaa, mutta uusi vasu 2017 velvoittaa yhteistyöhön kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko.)

Seurakunnassa perhekerhoissa käy paljon pieniä lapsia, ja siellä käytetään samanlaisia keinoja tunnetaitojen tukemisessa kuin päiväkodissa. Perhekerhoissa lapset käyvät vanhemman tai vanhempien kanssa yhdessä, sieltä nousee esille vanhempien tukeminen. Työntekijän on tärkeä huomioida seurakunnan toiminnassa tunnetaitojen tukeminen, sen tärkeys vanhempien tukemisessa korostuu. (Suomen evankelisluterilainen kirkko 1.)

Seurakunnassa järjestetään päiväkerhoja 2-5 vuotiaille lapsille. Kerhot ovat 2-4 kertaa viikossa riippuen iästä ja paikkakunnasta. Kerhossa on omat kerho-ohjaajat, jotka toteuttavat kerhotoimintaa lapsille sopivaksi. Päiväkerhot tukevat kodin kristillistä kasvatusta ja lapset saavat sosiaalisia suhteita ja monenlaista toimintaa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2.)

Monissa seurakunnissa järjestetään myös muskaria 0-6kk ja 6-12kk ikäisille. Muskarilla pyritään vanhemman ja lapsen kiintymyssuhteen vahvistamiseen. Kosketellaan lasta hellästi ja turvallisesti. Otetaan lapseen katsekontakti, otetaan aikaa toisille ja ollaan vuorovaikutuksessa ilman ylimääräistä häirintää. Turvallisuuden tunteen lisäämiseen miten kohdata lapsi silmästä silmään. Tämä on tärkeää, koska teoria osoittaa kiintymyssuhteen luomisella on vaikutusta tulevaisuudessa lapsen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. (Kirkko ja toiminta 2015, 9.)

3.6 Aiemmat tutkimukset

Salo (2017) on kandidaatintutkielmassaan tarkastellut, sitä millaisin keinoin varhaiskasvatuksessa voidaan tukea lapsen tunnetaitoja. Tunnetaitojen, kuten tunteidensäätelyn ongelmat ovat yhä enemmän näkyvissä varhaiskasvatusikäisissä lapsissa ja lapsen osallistuessaan varhaiskasvatukseen vastuu lapsen tunnetaitojen tukemisessa on silloin myös varhaiskasvatuksen ammattikasvattajilla. Salo toteaa, että hänen tutkimustulostensa perusteella tunnetaitoja voidaan tukea varhaiskasvatuksessa kasvattajan ja lapsen sekä lasten vertaissuhteiden välisessä vuorovaikutuksessa ja osana varhaiskasvatuksessa toteuttavaa toimintaa. Salo kuvaa kuinka tunnetaidot kehittyvät nopeaa vauhtia ihmisen kehityksen mukana jo varhaislapsuudessa, minkä vuoksi lapsen tunnetaitojen tukemisen tulisi olla osa varhaiskasvatuksen toimintaa. Varhaiskasvatuksen ammattikasvattajat tekevät sitä tietoisesti, että tiedostamattaan. Varhaiskasvatuksessa tunnetaitojen tukeminen vaatii varhaiskasvatuksen ammattikasvattajilta tietoista toimintaa sekä riittävästi tietoa ja ymmärrystä aiheesta. Salo kuitenkin pohtii, onko kaikilla kasvattajilla samanlaista tietoa ja halua, joista olisi hyötyä lapsen tunnetaitoja tuettaessa. Pohtimista tuottaa myös, se miten lapsen tunnetaitojen tukeminen onnistuu suurissa päiväkotiryhmissä, etenkin arjenvuorovaikutuksessa. Salo toteaa, että yksi keskeisimmistä tunnetaitojen tukemisen keinoista on lapsen tunteiden hyväksyminen ja kunnioittamisen merkitys. Minkään tunteen ei pitäisi olla kielletty eikä lasta saisi käskää tukahduttamaan tunteitaan, vaan kannustaa näyttämään ne hyväksyttävällä tavalla. (Salo 2017)

Suutarinen on tutkinut opinnäytetyössään lasten tunnetaitoja sekä tunnekasvatusta 4-6 vuotiaiden lasten parissa yhteistyössä päiväkotia Lauttalan kanssa. Tutkimus oli laadullinen tutkimus, joka toteutettiin parihaastatteluina työntekijöille ja havainnoitiin tunnekerhoa. Tutkimus toi esille kasvattajan roolin, jonka pitää olla sensitiivinen ja aitoa kohtaamista arjessa. Tärkeimmäksi arjentilanteissa nousi keskustelu lasten kanssa. Haasteena tunnekasvatukselle voi olla kasvattajan omat heikot tunnetaidot. (Suutarinen 2017)

Koivula on opinnäytetyössään hakenut tietoa tunnetaitojen tärkeydestä ja miten varhaiskasvattaja voi tukea tunnetaitoja. Koivula on haastatellut neljää

varhaiskasvatuksen työntekijää yksilöhaastatteluina. Tulokset ovat jaettu neljään teemaan: tunnetaitojen merkitys, tunnetaitojen kehitys 3-5- vuotiailla, kasvattajan taidot tunnetaitojen tukemisessa ja menetelmät tukemaan tunnetaitoja. Tulokset osoittivat, että kasvattajalta vaaditaan sensitiivisyyttä, kuuntelutaitoa ja ilmaisukykyä. Sanoittaminen ja mallittaminen nousivat tärkeiksi asioiksi. Tunnetaidot tulevat tutuiksi jo varhaiskasvatusikäisenä. Varhaiskasvattajan on oltava perillä omista tunnetaidoista, jotta pystyy niitä opettamaan muille. (Koivula 2018)

Minttu Johansson ja Piia Kankainen kartoittivat määrällisessä tutkimuksessaan varhaiskasvattajien kokemuksia kiusaamisen ehkäisijöinä. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Tiina Haapsalon kanssa, joka on yksi Piki-toimintamallin tekijöistä. Piki-toimintamalli tarjoaa varhaiskasvattajille välineen ehkäistä kiusaamista ja opettaa pienille lapsille sosiaalisia taitoja erilaisissa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Kohderyhmänä tässä määrällisessä tutkimuksessa olivat Kirkkonummen kunnan päiväkotien Piki-toimintamallia käyttäneet varhaiskasvattajat. Tutkimuksen tuloksista nousi esille miten suuri merkitys kiusaamisen ehkäisyllä ja tunteidensäätelyllä on lapsen tulevaisuuteen ja siksi siihen pitäisi panostaa varhaiskasvatuksessa entistä enemmän. Piki-toimintamalli koettiin vastaajien kesken hyväksi välineeksi ehkäistä ja ennaltaehkäistä kiusaamista. Sen avulla katsotaan kiusaamisen puuttumisen ja tunnistamisen olevan helpompaa. Piki-toimintamalli havainnollistaa lapsille helpolla tavalla tunteita. Kaikki tutkimukseen vastanneet kokivat Piki-toimintamallin hyödylliseksi. (Johansson & Kankainen 2019)

Väätäinen toteutti kuvailevan kirjallisuuskatsauksen opinnäytetyössään, jossa hänen tarkoituksensa oli lisätä kasvattajien tietämystä lapsen tunnetaitojen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyössään hän kokosi yhteen hyödyllisiä ja ajankohtaista tietoa niistä tekijöistä, jotka tukevat tunnetaitojen kehittymistä varhaiskasvatusympäristössä. Tuloksista ilmeni, että lapsen tunnetaitojen kehittymiseen vaikuttavat monet tekijät. Erityisesti tuloksista nousi esille lapsen kiintymyssuhde ja samalla vuorovaikutussuhde vanhempiinsa, sekä lapsen ja varhaiskasvattajan välinen vuorovaikutussuhde. Sensitiivinen ja vastavuoroinen vuorovaikutussuhde on taattava lapselle, jotta hänen tunnetaitonsa, kehittyisivät myönteisellä tavalla. Tuloksista Väätäinen nostaa esiin vuorovaikutussuhteen

merkityksen lapsen ja aikuisen välillä, jossa lapsi kokee tulevansa ymmärretyksi ja hyväksytyksi. (Väätäinen 2019)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä tietoa varhaiskasvattajilta tunnetaitojen tärkeydestä ja tunnetaitojen tukemisesta alle kolmevuotiaiden lasten parissa.

Tutkimuskysymyksenä oli Miten varhaiskasvattajat ymmärtävät tunnetaidot ja mitä keinoja he ovat tunnetaitojen tukemisessa käyttäneet varhaiskasvatuksessa? Opinnäytetyön tavoite oli saada tietoa:

- miten varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat alle kolmevuotiaiden lasten tunnetaidot ja miten niitä pystytään tukemaan varhaiskasvatuksessa.
- Mitä varhaiskasvattajat ovat käyttäneet tunnetaitojen tukemisen apuna
- Mitä varhaiskasvattajalta edellytetään tunnetaitojen tukemiseen

Aiheen valitsimme, koska se on ajankohtainen aihe ja kummatkin ovat kiinnostuneita pienten lasten tunnetaidoista. Erityisesti meitä kiinnosti mitä on pienten lasten parissa tunnetaitoja tukemisessa käytetty ja huomioidaanko pientenlasten tunnetaidot, miten arjessa.

Tutkimusluvan haimme Helsingin kaupungilta joulukuussa 2019. Tammikuun lopulla 2020 saimme tutkimusluvan.

4.2 Veräjämäen päiväkot

Veräjämäen päiväkoti sijaitsee Helsingissä Oulunkylässä Veräjämäessä. Päiväkodissa on ryhmiä 1-5 vuotiaalle lapsille. Esiopetus järjestetään päiväkodin toisessa yksikössä Päiväkot Pikku-Veräjässä, joka sijaitsee noin kilometrin päässä Veräjämäen Päiväkodista. Veräjämäen päiväkodissa on yhteensä kahdeksan lapsiryhmää. Metsäpirtti, Koivumaja ja Siilit ryhmät ovat 1-3- vuotiaalle. Tuulentupa ja Pilvenpesän ryhmissä ovat päiväkodin 3-5 vuotiaat lapset. Päiväkodissa

toimii Ruotsinkielinen kielikylpyryhmä Trollen ja elokuussa 2020 aukeaa toinen kielikylpyryhmä Jättarna. Lisäksi päiväkodissa toimii osapäiväryhmä karhut, jossa on 2-5 vuotiaita lapsia. Päiväkoti noudattaa Helsingin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa. (Helsingin varhaiskasvatus.)

Päiväkoti Veräjämäen johtaja Marja-Liisa Lehtimäki kertoo, että Veräjämäen päiväkodissa tehdään vuosittain jokaiselle ryhmälle oma ryhmävasu, jonka avulla henkilöstö suunnittelee, toteuttaa, arvioi ja kehittää omaa työtään. Ryhmävasu toimii henkilöstön välisenä toimintasopimuksena ja vanhemmille asiakaslupauksena. Ryhmävasu yhdistää valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman, varhaiskasvatussyksikön toimintasuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Päiväkoti Veräjämäen vuoden 2019 ryhmävasuissa Päiväkoti Veräjämäki kuvataan turvalliseksi kasvuympäristöksi, jossa lapsi uskaltaa olla oma itsensä ja luottaa päiväkodin aikuisiin. Ryhmävasu ei ole julkisesti missään näkyvillä, mutta päiväkodissa hoidossa olevien lasten vanhemmille se annetaan luettavaksi ja tiedoksi. (Marja-Liisa Lehtimäki, henkilökohtainen tiedonanto 2.4.2020)

Päiväkoti Veräjämäen päiväkodin johtajan Marja-Liisa Lehtimäki kertoo, että Veräjämäen päiväkodissa valitaan aina vuosittain joku teema, jonka ympärille päiväkodin toiminta keskittyy. Vuoden 2020 teema on "vesiteema" ja päiväkodissa on yhdessä pohdittu lasten kanssa, millainen elementti vesi on. Päiväkodissa ollaan ja tullaan järjestämään vesiaiheisia tapahtumia kuten vesiaiheinen näyttely ja vesiteemainen retkikohde, johon koko päiväkotiretkelle vuoden aikana. (Marja-Liisa Lehtimäki, henkilökohtainen tiedonanto 2.4.2020)

4.3 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu

Tutkimusmenetelmäksi valitsimme laadullisen tutkimuksen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullinen tutkimus vaatii oikeanlaiset kysymykset, jotta lomakekyselyllä saadaan riittävästi tietoa. Laadullisella tutkimuksella ei pyritä määrälliseen tutkimukseen vaan keskitytään teoriaan ja siitä nouseviin syvällisiin ilmiöihin. (Kananen 2014, 16—17.)

Oikeanlaiset kysymykset ovat tutkimuksen onnistumiselle tärkeitä: sanamuotojen pitää olla oikeat ja vastaajan pitää ajatella kysymys samalla tavalla kuin kyselyn tekijän, joten kysymysmuodon pitää olla oikea. Kysymysten pitää olla yksiselitteisiä, eikä johdattelevia. (Valli 2010, 103—104.) Valmiit vastausvaihtoehdot olisivat olleet liian suppeita ja olisimme rajanneet vastauksia liikaa, sen takia käytimme avoimia kysymyksiä, toivoimme saavamme kattavampia vastauksia kyselyyn. Avoimissa kysymyksissä on riski, että vastaaja vastaa kysymyksen vierestä. Sen takia kysymyksen sanamuodot ja selkeys ovat tärkeitä. Kyselyn alussa oli sama ohjeistus kaikille vastaajille. (Valli 2010, 109, 125—126.) Mietimme myös kyselyn pituutta, että ei ole liian pitkä, koska vastaaja helposti lopettaa vastaamisen, jos on liian pitkä ja aikaa vievää. (Valli 2010, 103—104).

Kyselylomakkeen (liite 1) alussa pyydettiin vastaajia kertomaan taustatietoja jossa, kartoitettiin henkilökunnan koulutustaustaa ja kuinka kauan työntekijät olivat työskennelleet varhaiskasvatuksessa. Kyselylomakkeemme jaoin teemoihin, jotka olivat tausta ja pohjustus aiheeseen mitä tunnetaidot ovat ja lopuksi syvensimme aihetta, miten tunnetaidot näkyvät varhaiskasvatuksessa ja mitä varhaiskasvatuksen työntekijältä vaaditaan.

Ennen varsinaista kyselyä on hyvä testata kysymysten ymmärrettävyyttä (Valli 2010, 108). Teimme ennen kyselylomakkeen virallista julkaisua testikyselyn toisessa päiväkodissa, johon muutama varhaiskasvatuksen työntekijä vastasi. Testikyselystä saamiemme palautteiden perusteella muokkasimme kysymyksiä ennen kyselyn virallista lähettämistä. Testikyselyvaiheessa meillä oli vielä kysymysten perässä esimerkkejä, mutta jätimme ne varsinaisesta kyselystä pois saamamme palautteen perusteella. Testikysymykseen vastanneet kokivat esimerkkien antavan liian suoran vastauksen eikä näin ollen vastaaja välttämättä miettinyt kysymyksiin vastausta itse kovin syvällisesti.

Opinnäytetyön tutkimusmateriaali kerättiin Veräjämäen päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijöiltä. Kysely lähetettiin Veräjämäen työntekijöiden sähköposteihin helmikuun 2020 alussa ja vastausaikaa kyselyyn oli 1,5 viikkoa. Työntekijöiden sähköpostit saimme päiväkodin johtajalta. Sähköpostien lähettämässä käytimme piilokopio toimintoa, jotta toisten henkilöiden sähköpostit pysyivät piilossa. Kyselyyn vastaaminen tapahtui nimettömästi. Vastaukset tallentuivat googlen

pilvipalveluun, jota pääsimme lukemaan google tunnuksillamme. Vastaukset saimme kerralla, ja mietimme uusinta kyselyä, mutta totesimme 15 vastaajan olevan hyvä vastausprosentti 22 joukosta.

4.4 Aineiston analysointi

Opinnäytetyössä aineiston analysoinnissa hyödynnettiin aineistolähteistä analyysiä. Lasten tunnetaitojen tukemisen ja kehittämisen keinoihin, varhaiskasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia tunnetaidoista nousseisiin teemoihin. Tutkimuksen tuloksissa tuomme esille aihepiirimme kuuluvia käsitteitä, jotka nousivat tutkimuskyselyn vastauksista. Analysoimme kyselyn vastauksissa nousseita sanoja, lauseita ja esille tulleita ajatuskokonaisuuksia. Analyysissä purimme keräämämme aineiston osiin yhdistäen sisällöllisesti samankaltaiset osat. Analyysi vaati monia lukukertoja ja kärsivällistä pohdintaa.

Aineistolähteisessä sisällönanalyysissä aineisto aluksi redusoidaan eli pelkistetään niin, että epäoleellinen tieto voidaan poistaa ja tutkimuksen kannalta vain tärkeimmät sanat ja lauseet nostetaan esille. Seuraavassa kohdassa aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään, joka tarkoittaa, että aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin. Viimeisessä vaiheessa aineisto abstrahoidaan eli teoreettisten käsitteiden luominen, jossa pääluokkien yhdistämistä edelleen jatketaan ylemmiksi luokiksi ottaen huomioon, että koko analyysin ajan tarkkaillaan, että aineistossa säilyy polku alkuperäisdataan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92-93.)

Haastattelu kysymykset olivat avoimia kysymyksiä poissulkien tutkimuksen ensimmäistä kysymystä, jossa kartoitettiin vastaajien työkokemus. Avointen kysymyksien vastauksien analysointi vie enemmän aikaa kuin valmiiden vaihtoehtojen (Valli 2010, 126.) Erityisesti laadullista tutkimusta tekevät tutkijat ovat ilmaisseet pitäneensä vaikeana informoida tutkittavia tarkalleen siitä, millainen tutkimus tulee lopullisesti sisällöltään olemaan, koska tutkimuskysymykset voivat osittain muuttua aineiston keräämisen ja analyysin myötä. Tutkimuksen tavoitteista ja sisällöstä kerrotaan tutkittavalle se mitä tiedossa on. Tutkimusprosessin luonteesta

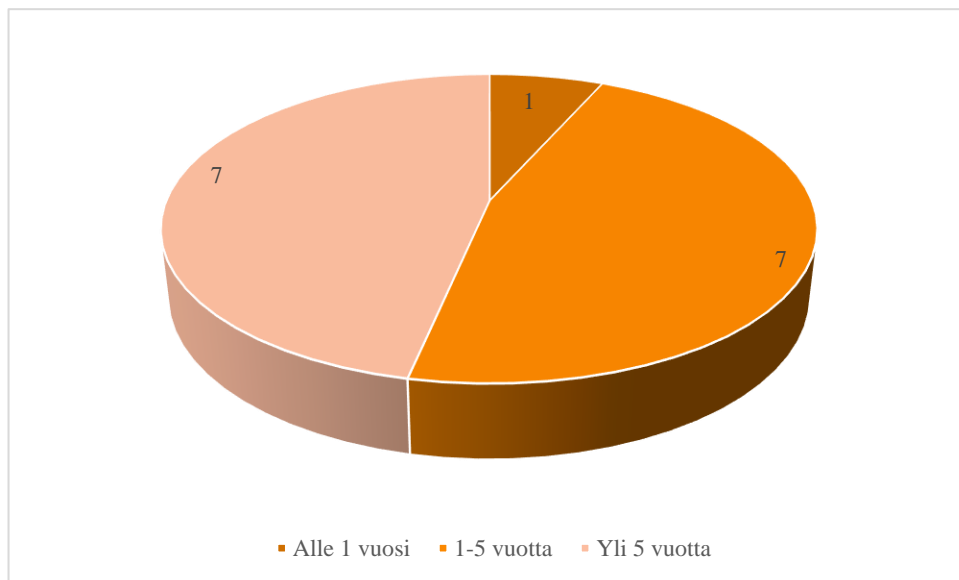
kerrotaan se, että tutkimuskysymykset saattavat tarkentua ja muuttua kun tutkimus etenee ja aineiston tarkemman analyysin myötä. (Kuula 2006, 106.)

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Tausta

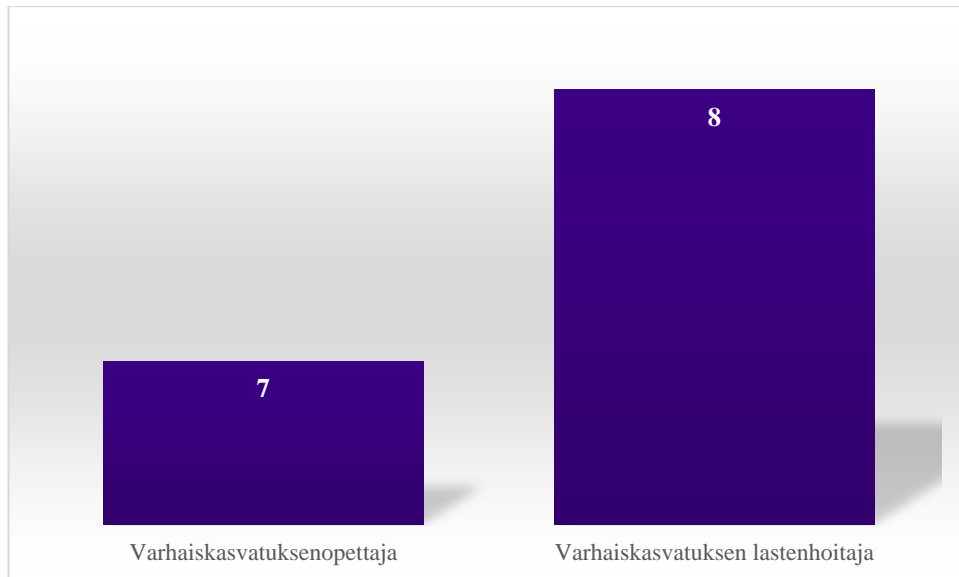
Tutkimuskysely lähetettiin 22 Veräjämäen päiväkodin työntekijälle. Vastauksia tuli 15 kappaletta.

Työntekijöiden työkokemus varhaiskasvatuksessa vaihteli. Yhdellä vastaajalla oli työkokemusta alle 1 vuosi. Seitsemällä vastaajalla oli 1-5 vuotta työkokemusta ja seitsemällä yli 5 vuotta työkokemusta.

Kuvio 1. Työkokemus varhaiskasvatuksessa

Kahdeksan vastaajista toimi varhaiskasvatuksen lastenhoitajana ja seitsemän vastaaja varhaiskasvatuksen opettajan tehtävissä.

Kuvio 2. Ammattinimikkeet.

5.2 Tunnetaidot ja niiden merkitys varhaiskasvatuksessa

Työntekijät kuvailivat lasten tunnetaitoja hyvin monipuolisesti.

Lapsen kykyä tunnistaa itsessään ja muissa tunteita, kykyä osoittaa empatiaa ja myötätuntoa toista kohtaan, kykyä hallita omia voimakkaita tunnereaktioita ja rauhoittumisen taitoja.

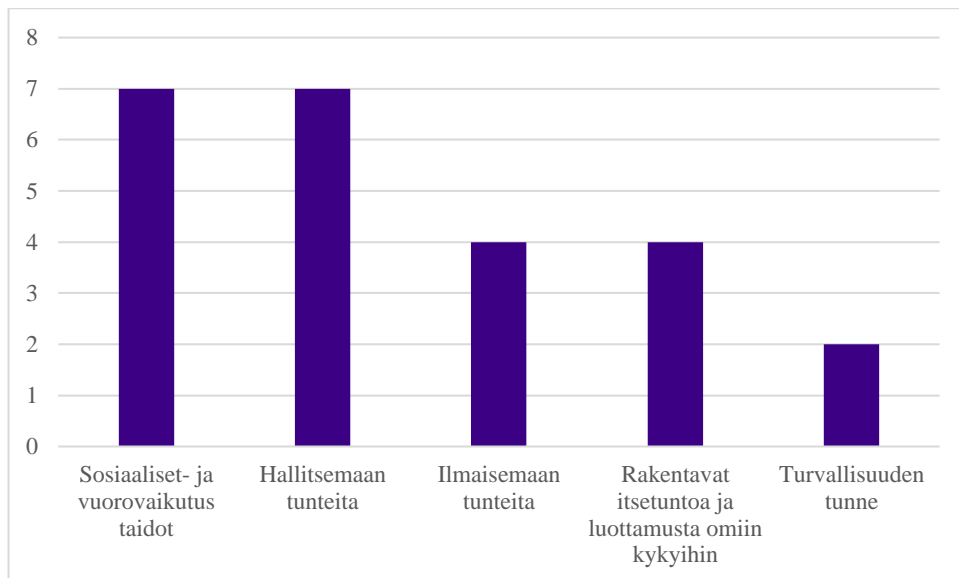
Tunnetaidot ovat tapa ilmaista tunteitaan, osoittaa omat tunteensa ja taitoa tunnistaa muiden tunteet. Tunnetaidot vaikuttavat sosiaalisuuteen, miten ollaan vuorovaikutuksessa toisiin lapsiin ja aikuisiin. Varhaiskasvatuksessa pienet lapset ilmaisevat tunteensa ilmeillä, eleillä, naurulla ja itkulla. Pettymykset ja vastoinkäymiset saattavat näyttäytyä aggressiivisena käyttäytymisenä, joka kohdistuu lasta hoitavaa aikuista kohtaan tai joissain tilanteissa toista lasta kohtaan.

Kun lapsi ei vielä osaa ilmaista itseään verbaalisesti näyttäytyvät tunnetaidot usein fyysisesti, lyömällä, potkimalla, itkemällä, vetäytymällä.

Tunnetaidot ovat lapsille tärkeitä, koska niiden avulla opitaan tuntemaan miltä eri tunnetilat tuntuvat, ja opimme hallitsemaan tunnetiloja ja niihin reagoimista. Hyvien tunnetaitojen avulla lapsella on helpompaa suhtautua vastoinkäymisiin ja

lapsi tietää mitä häneltä odotetaan. Vastaajien mielestä oli tärkeää tunnetaitojen oppiminen. Tunnetaitoja oppimalla lapsi pystyy hallitsemaan ja tunnistamaan omia tunnetiloja, auttaa sosiaalisissa tilanteissa vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Tunteiden ymmärtäminen ja ilmaiseminen luovat turvallisuuden tunnetta lapselle ja auttavat myös vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa tilanteissa muiden kanssa

Kuvio 3. Miksi tunnetaidot ovat tärkeitä.

Aikuisten läsnäolo ja kyky kuunnella lasta vaikuttivat tunnetaitojen oppimiseen. Aikuisen mallittaminen päiväkodissa ja kotona. Tunteiden näyttäminen sallitaan, ei kielletä tunteita. Tunteita käsitellään ja niistä puhutaan yhdessä aikuisen kanssa. Turvallinen ympäristö, jossa lapsi uskaltaa näyttää kaikki tunteet auttavat lasta ymmärtämään omia sekä muiden tunteita paremmin.

Vuorovaikutuksen taso ja määrä lapsiryhmässä, niin aikuisten välillä, kuin aikuisten ja lasten välillä sekä lasten välillä. Leikkitaidot ja itseluottamus auttavat liittymään lapsiryhmään ja omien tunteiden tunnistaminen auttaa lasta hallitsemaan omaa käyttäytymistään tunnetaitojen harjoittelun myötä.

Haasteet tunnetaidoista näkyvät varhaiskasvatuksessa aggressiivisena käyttäytymisenä, joka ilmenee lyömisenä, potkimisena tai puremisena. Junitutaan tunnetilaan tai ollaan levottomia. Myös henkilöstön määrä vaikuttaa miten

lapsiryhmän tilaa saadaan rauhalliseksi tai ärsykyttä vähennettäväksi ympäristössä. Isot lapsiryhmät ovat haasteellisia, koska yksilöllinen huomioiminen ei onnistu toivotulla tavalla, jossa lapsen tarpeisiin pitäisi pystyä vastaamaan ja antaa lapselle hänen tarvitsemansa tuki.

5.3 Varhaiskasvattajan keinot tunnetaitojen tukemisessa

Varhaiskasvattajien mukaan tunnetaitojen tukemisessa voi hyödyntää erilaisia keinoja. Pienillä lapsilla keskustelu, jossa nimetään ja sanoitetaan tilanteita ja keskustellaan erilaisista tilanteista mitä tapahtunut auttavat tunnetaitojen tukemisessä ja kehittämisessä.

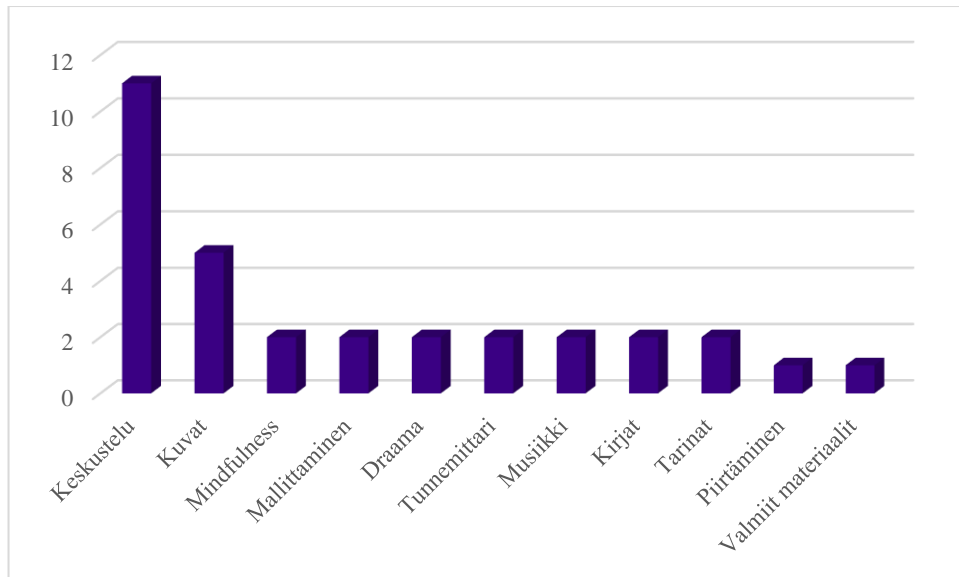
Hyviä satuja ja tarinoita, jotka auttavat lasta käsittelemään erilaisia tunteita, saduttamista, erilaista luovaa ilmaisua, jossa prosessi on lopputuotosta tärkeämpi ja jonka aikana aikuinen voi tulla tietoiseksi lapsen tarpeista, kiinnostuksen kohteista ja tunteiden käsittelystä.

Varhaiskasvattajien menetelmiä tunnetaitojen tukemisessa oli erilaiset tarinat, kirjat, tunnekuvat, musiikki, piirtäminen ja tunnemittari. Kuvakortit missä erilaisia tunnetiloja iloinen, surullinen nousi varhaiskasvattajien keskuudessa suureksi apuvälineeksi. Kuvilla lapselle pystyy näyttämään tunnetilan konkreettisemmin, olet nyt iloinen. Tunnemittarin pystyy tekemään kuvista, jolloin lapsi pystyy näyttämään mitä minä tunnen nyt. Erilaisia kirja sarjoja mitä varhaiskasvattajat ovat käyttäneet on ympyräiset, fanni, molli ja piki.

Kuvakortteja, jossa näkyy esim. miltä ihminen näyttää kuin on iloinen ja miltä silloin kun on surullinen. kuvat ovat erittäin hyödyllinen työkalu

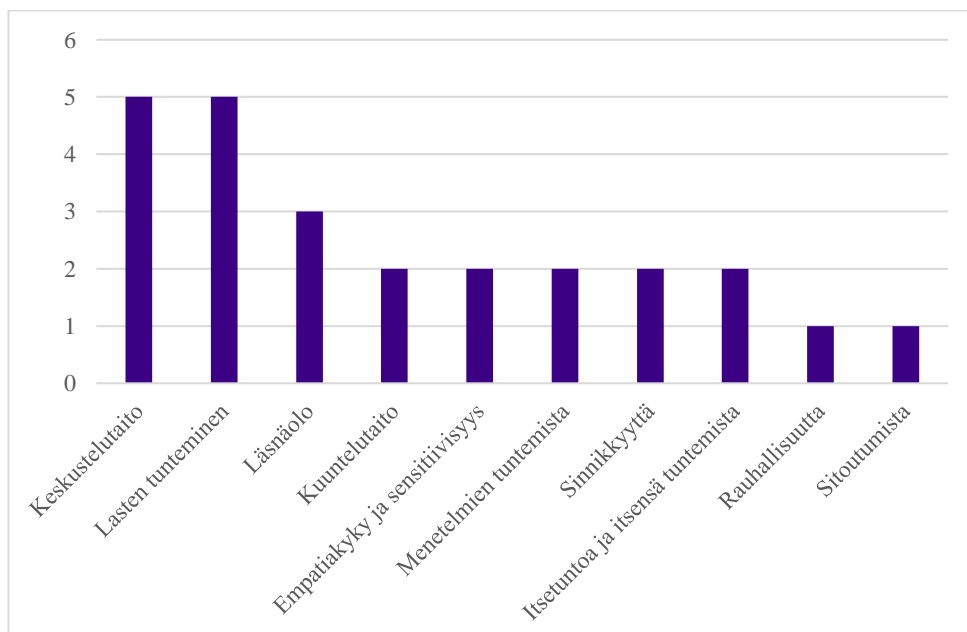
Varhaiskasvattajat toivat esille aggressiiviseen käyttäytymiseen ja tunteen hallintaan on erilaisia rauhoittumismenetelmiä. Menetelmiä mitä varhaiskasvattajat ovat käyttäneet rauhoittumiseen ovat mindfulness ja rentoutuminen. Myös rauhallisen musiikin soittaminen tai numeroiden laskeminen tai syvään hengittäminen nousivat esille vastauksista.

Tunnereaktion ja erityisesti aggressiivisen tunnereaktion tunnistamiseen ja hengitysharjoittelua lapselle, rauhoittumista, mindfulness musiikkia, piirtämistä.

Kuvio 4. Tunnetaitojen tukemisessa käytettyjä menetelmiä.

Varhaiskasvatuksen työntekijältä vaaditaan kykyä olla läsnä ja kuunnella. Vuorovaikutustaidot kyky keskustella pienen lapsen kanssa on tärkeää. Myös teoria-tieto tunnetaidoista tukee varhaiskasvatuksen työntekijän työtä. Valmiita materiaaleja on, mutta pienillä lapsilla korostuu keskustelu, jolloin nimetään ja sanoitetaan tilanteita ja vaaditaan työntekijän herkkyyttä olla läsnä tilanteessa.

Kuvio 5. Varhaiskasvattajalta vaadittavia taitoja koskien tunnetaitoja

Työntekijät jakaantuivat aika lailla tasan kahtia ovatko saaneet tunnekoulutusta. Puolet ovat saaneet opiskelujen aikana kurssien muodoissa tunnekoulutusta. Kaksi vastaajaa oli työpaikalla käsitellyt palavereissa tunteita ja yksi oli saanut kehittämispäivässä tunnekoulutusta. Puolet vastaajista kokivat, että eivät ole saaneet erillistä tunnekoulutusta.

5.4 Tulosten yhteenveto

Analysoidessamme tutkimustuloksia huomasimme, että vastauksissa nousi paljon samoja asioita esille, joita olimme käsitelleet opinnäytetyömme teoriaosuudessaakin. Vastausten perusteella varhaiskasvattajat kokivat turvallisen kasvuympäristön olevan tärkeässä asemassa tukemassa lastentunnetaitojen kehittymistä. Lapsi aistii herkästi tunneilmapiirin, joka ympäristössä vallitsee. Sensitiivinen aikuinen, joka havaitsee lapsen aloitteet ja osaa vastata niihin on avainasemassa luomassa ympäristöä, jossa lapsen tunnetaidot voivat kehittyä parhaalla mahdollisella tavalla. Aikuisen esimerkin ja läsnäolotaidon merkitys nousi vastauksista esille hyvin tärkeänä asiana. Tunnetaitojen opettelu on tärkeää, koska niiden avulla lapsi oppii tuntemaan miltä eri tunnetilat tuntuvat ja hallitsemaan omia tunteita ja reagoimista muiden tunteisiin. Sosiaalinen vuorovaikutus helpottuu hyvin opittujen tunnetaitojen avulla. Tunteiden sanoittaminen ja niiden nimeäminen yhdessä aikuisen kanssa on tärkeää vastaajien mielestä. Työntekijän pitää olla läsnä ja pystyä keskustelemaan lapsen kanssa. Tilanteisiin pitää ottaa aikaa ja käydä ne läpi, jotta lapselle jää turvallinen olo. Työntekijältä vaaditaan aitoutta, pieni lapsi huomaa epäaidon olemisen ja silloin turvallisuuden tunnetta ei saa luotua ja lapsi ei uskalla näyttää tunteitaan.

Psykologian tohtori John Gottman (Kanninen & Sigfrids 2012, 75.) painottaa kuinka suuri merkitys lasta hoitavan aikuisen omilla hyvillä tunnetaitojen ohjaustaidoilla on ohjatessaan lasta. Vanhempien ja lasten välinen hyvä vuorovaikutus edesauttaa lasta kykenemään säätelämään paremmin tunteita. Lapsilla on silloin parempi kyky rauhoittua hermostuessaan. Lapset, joilla on hyvät tunnetaidot, kykenevät nimeämään ja tunnistamaan omia kuin toistenkin tunteita. He kykenevät

myös helpommin asettumaan toisen asemaan ja tuntea empatiaa ja näin ollen ovat myös suositumpia kaveripiirissä. Hyvillä tunnetaidoilla varustetut lapset sairastavat vähemmän ja heidän myöhempi koulumenestyksensä on parempi. John Gottman (Kanninen & Sigfrids 2012, 75.) Varhaiskasvattajan omat hyvin varustellut tunnetaidot koettiin olevan merkittävässä asemassa. Lapset havainnoivat jatkuvasti ympäristöään ja ottavat mallia käyttäytymiseensä aikuisilta. Vastaajat kokivat, että tunnetaitoihin on kiinnitettävä erityistä huomiota varhaiskasvatuksessa, koska sillä on vaikutusta lapsen fyysiseen, psyykkiseen hyvinvointiin sekä sosiaalisiin taitoihin.

Tärkeimmiksi menetelmiksi, joita pienten lasten kohdalla koettiin, olivat keskustelutaito, jossa nimetään ja sanoitetaan yhdessä tilanteita ja läsnäolontaito, jossa aikuinen on aidosti kiinnostunut lapsesta ja hänen tarpeistaan sekä kuvakortit, joista lapsi näkee tunnetilan konkreettisesti. Erilaiset menetelmät koettiin vastaajien mielestä hyödylliseksi varhaiskasvatuksessa, koska ne auttavat tunnetaitojen tukemisessa ja kehittämisessä. Jokainen varhaiskasvattaja voi omassa työssään hyödyntää juuri itselleen oikeanlaista menetelmää ja tapaa, joilla tukea lasten tunnetaitoja. Valmiita materiaaleja löytyy paljon ja niiden opetteluun kannattaa varata aikaa.

Yhtenä asiana nousi esille, että puolet vastaajista kokivat, että eivät ole saaneet koulutusta tunnetaitoihin. Vapaan kommentoinnin mukaan päiväkodin kehittämispäivässä syksyllä 2019 on käsitelty pienimuotoisesti tunnetaitoja, mutta vain yksi vastaaja oli kokenut sen olevan tunnekoulutusta ja mainitsi sen omassa vastauksessaan. Keskustelimme asiasta päiväkotia Veräjämäen johtajan kanssa ja hänkin tuli siihen tulokseen, että kehittämispäivänä käsiteltävät teemat voitaisiin nostaa enemmän siihen suuntaan, että ne ovat myös koulutusta ja uuden oppimista niin kuin kaikki muukin koulutus. Johtaja oli tyytyväinen tästä huomiosta, joka nousi vastauksista esille ja jatkossa aikoo pyrkiä siihen, että henkilökunta mieltäisi kehittämispäivänakin käsiteltävät aiheet koulutukseksi.

6 POHDINTA

6.1 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuskyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista. Kyselyn alussa meillä oli saateteksti, jossa kerroimme opinnäytetyömme tarkoituksesta ja siitä, miten vastauksia käsittelemme. Lomakkeen alussa tai sen liitteenä oleva informaatio tutkimuksesta sekä aineiston käsittelystä toimii asiakirjana, johon nojautuen vastaajat antavat tietojansa ja mielipiteitensä tutkimuksen käyttöön. Samalla se määrittää tutkijan oikeuden käyttää ja säilyttää aineistoa. (Kuula 2006, 122.)

Otimme kyselyssä huomioon sen, ettei vastaajia voi tunnistaa. Tunnistettavuuden estäminen on yksi parhaiten tunnettuja ihmistieteiden tutkimuseettisiin liittyviä normeja. Tämän takia nimettömyys sekä tunnistamattomuus otetaan usein itsestään selvyytenä lähtökohtana, kun sovitaan tutkittavien kanssa aineiston sekä sen otteiden esittämisestä tutkimusjulkaisuissa. Lähtökohtana on aina suojata tutkittavia mahdollisilta negatiivisilta seurauksilta, joita heidän tunnistamisensa voisi saada aikaan. Usein myös tunnistamattomuuden lupaaminen on keino saada rehellisiä vastauksia ja keinoksi lisätä tutkittavien osallistumista. (Kuula 2006, 201.)

Kyselylomake toteutettiin Google Forms kyselynä, koska se onnistui parhaiten toteuttaa yhteistyö päiväkodissa, ottaen huomioon päiväkodin resurssit työaikojen ja työntekijä määrän osalta. Kyselylomakkeen etuna on saada mahdollisimman monen kasvattajan äänen esille tuominen lasten tunnetaitojen merkityksen ja kehittämisen näkökulmaa koskien. Tutkimuksen kysymykset olivat avoimia. Avoimet kysymykset tuottavat laajempaa tietoa, kuin kiinteät kysymykset. (Kananen 2014, 79).

Kysely lähetettiin sähköpostilla ja käytimme piilokopio-toimintoa, jotta henkilöiden sähköpostit eivät olleet kaikkien näkyvillä. Vastaus tapahtui nimettömästi. Kyselyn luotettavuutta testasimme etukäteen varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksilla, ja siitä muokkasimme kysymyksiä oikeaan muotoon. Tämä oli hyvä osa työtä, koska se auttoi kyselylomakkeen muodostamisessa paljon.

Tutkimuksemme aikana toimimme eettisesti myös pyytämällä tutkimusluvan Helsingin Kaupungilta.

Aineiston keräämiseen pohdimme ryhmähaastattelua, koska saimme ohjaavilta opettajilta siitä paljon kommentteja koskien sen hyötyjä ja syvällisempää tutkimuksen tekemistä. Pohdimme tätä vaihtoehtoa vahvasti, mutta se olisi käytännön syistä ollut vaikea toteuttaa päiväkodissa, koska henkilökunnan on vaikea irtaantua ryhmästä ja ilta tapahtumia ei Helsingin kaupungin päiväkodeissa suosita ohjeistuksen mukaan. Päädyimme näistä syistä kyselylomakkeeseen. Tutkimustuloksista kävimme keskustelua, ja analysoimme tutkimustuloksia teorian mukaan. Pohdimme, kuinka saisimme kyselyn vastaamiseen liittyvistä ohjeista mahdollisimman selkeät ja ytimekkäät, jottei vastaajat väärin ymmärtäisi kysymyksiä. Kiinnitimme siis erityistä huomiota siihen, että kyselylomake oli mahdollisimman selkeä. Parityönä analysoidut tulokset lisäävät luotettavuutta. Huomasimme, että haastetta meille toi oma monen vuoden työkokemus varhaiskasvatuksen parissa, että tulokset liitetään teoriaan eikä omaan kokemukseen työkentältä.

6.2 Sosionomin ammatillinen kasvu

Opinnäytetyötä tehdessä olemme ottaneet huomioon kaikki sosionomeja koskevat osaamisvaatimukset eli kompetenssit ja toimineet niiden mukaisesti. Kompetensseissa korostuu eettinen osaaminen, jossa työntekijä osaa toimia ihmis- ja perusoikeussäädösten, sosiaalialan arvojen ja oman ammattieettisten periaatteiden mukaisesti. Työmme on sosiaalista kanssakäymistä toisten ihmisten kanssa ja siinä korostuu asiakastyön osaaminen, jossa työntekijänä meidän tulee osata luoda ammatillinen vuorovaikutus sekä osata arvioida asiakkaan palveluntarpeita. (Sosionomi (AMK) - koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukset eli kompetenssit 2020). Olemme ottaneet opinnäytetyössämme huomioon varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön työmme pohjaksi. Työtä tehdessämme huomasimme kuinka pienten lasten tunteiden kehittyminen ja siihen panostaminen tukee vahvasti sosiaalialan arvoja sekä ammattieettisen toiminnan periaatteita.

Opinnäytetyöprosessimme kesti syksystä 2018 kevääseen 2020 asti. Aiheen valinta syntyi nopeasti molempien kiinnostuksesta pienten lasten tunnetaitoja kohtaan. Aiheen lopullisen muotoutumiseen liittyvistä seikoista keskustelimme monien kertaan sekä keskenämme, että ohjaavien opettajiemme kanssa, jotta työmme antaisi varmasti jotain uutta aikaisempien saman teemaisten töiden rinnalle, joita on tehty paljon samasta aiheesta. Alettuamme tutkimaan aikaisempia opinnäytetöitä huomasimme, että tutkimuksia oli tehty vähemmän koskien alle kolme- vuotiaita lapsia. Varhaiskasvatusta (L 540/2018), joka määrittää varhaiskasvatuksen perusteet on määrätty, että kaiken ikäisille lapsille tulee tarjota mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan varhaiskasvatuksessa. Päädyimme suuntaamaan tutkimuksen koskemaan päiväkodin nuorimpien lasten tunnetaitoja, vaikka hyödynnämme työssämme kaiken ikäiset lapset ja heidän, tunnetaidot varhaiskasvatuksessa. Teimme opinnäytetyöhön liittyvät aikaisemmat kurssit yhdessä ja monien eri kurssitehtävien aiheeksi valitsimme tunnetaidot, joten koimme myös siitä olevan paljon hyötyä edetessämme opinnäytetyöprosessissa. Opinnäytetyöprosessi opetti meille molemmille työparina työskentelyn, jossa tehdään tiiviisti yhteistyötä toisen kanssa ja jaetaan yhdessä työhön liittyvää vastuuta. Yhteistyötaitomme kehittyivät myös entisestään prosessin aikana, koska olimme tiiviissä yhteistyössä myös työelämäntahomme sekä ohjaavan opettajamme kanssa.

6.2 Varhaiskasvatuksen opettajan ammatillinen kasvu

Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänä on tukea ja edistää lasten kasvua, oppimista ja osaamisen kehittymistä. Työskentelyn ydinosaamisena on vankka kasvatuksen, varhaisen kehityksen ja oppimisen sekä varhaispedagogiikan asiantuntemus. Varhaiskasvatuksen opettaja osaa havaita lapsen vahvuuksia ja myös mahdollisia tuen tarpeita, ja pohtia miten lasta voidaan tukea tällaisissa tilanteissa pedagogisin ratkaisuin. Opettaja tukee, kannustaa ja rohkaisee lasta kokeilemaan, harjoittelemaan, esittämään kysymyksiä, epäilemään ja ihmettelemään. Varhaiskasvatuksen opettajan työ edellyttää korkeatasoista koulutusta teoreettisiin tietoihin koskien lapsuutta sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyen. Varhaispedagoginen asiantuntemus ja vankat menetelmälliset taidot, jossa korostuu muun muassa ilmaisu-, liikunta- ja taidekasvatuksen monipuolinen

osaaminen. Sitoutuneisuus ja herkkyys kaikkea toimintaa koskien on opettajan työssä tärkeässä asemassa. (OAJ 2019)

Opinnäytetyöprosessi opetti meille teoretiedon kautta paljon uutta päivitettyä tietoa lapsen tunnetaidoista ja kehityksestä. Kasvoimme opinnäytetyönprosessin aikana ymmärtämään entistä enemmän oman roolimme merkityksen varhaiskasvatuksen ammattilaisina tunnetaitojen tukemisessa ja opettamisessa pienille lapsille. Opinnäytetyö toi esille kuinka merkityksellisiä lastentunnetaidot ovat ja niiden harjoittelu tulee aloittaa jo mahdollisimman varhain, koska niillä on vaikutusta kauas kantoisesti. Uskomme, että tulevaisuudessa osaamme entistä paremmin ottaa esille pienten lasten tunnetaitoihin liittyvät haasteet ja niiden tarjoamat mahdollisuudet koskien pedagogista toimintaa ajatellen.

6.3 Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ammatillinen kasvu

Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja on kasvattaja, joka toimii yhteistyössä lapsiperheiden kanssa. Hänen tehtävänä on organisoida, koordinoita, ohjata ja kehittää seurakunnan varhaiskasvatuksen (lapsi- ja perhetyön) toimintaa. Seurakunnan työntekijänä kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja toimii kirkon säädösten ja kasvatustavoitteiden sekä yhteiskunnan varhaiskasvatuksen perusteiden mukaisesti. Kirkon varhaiskasvatuksen ydinosaamista on yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen osaaminen, hengellisen työn osaaminen sekä pedagoginen osaaminen. Lisäksi ydinosaamisen alueita ovat organisaatio- ja kehittämisosaaminen (Suomen Evankelis-Luterilainen Kirkko. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaaminen. 2011)

Kirkon varhaiskasvatuksen kompetensseissa hengellisen työn osaaminen, jossa kristillisen uskon tunteminen ja oman työn arviointi kristillisen uskon näkökulmasta korostuvat kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan työssä. Pedagoginen osaaminen nousee keskiöön varhaiskasvatuksen parissa tehtävässä työssä, jossa työntekijän pitää pystyä tuomaan hengellinen kirkon sanoma lapsen tasolle. Sosiaalipedagogisessa osaamisessa vuorovaikutustaidot nousevat keskiöön ja yhteistyö lapsen ja heidän perheiden kanssa on tärkeää. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan tulee osata työskennellä sensitiivisesti kohdatessaan lapsia ja

heidän perheitään kunnioittamalla jokaisen yksilöllisyyttään ja ainutlaatuisuuttaan. Varhaiskasvatuksen ohjaajan tulee olla työssään herkkä tunnistamaan erityistä tukea tarvitsevat lapset ja perheet. Seurakunnan työssä korostuu koko perheen kanssa tehtävä yhteistyö. (Sosionomi (AMK) - koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukset eli kompetenssit 2020.)

Kasvoimme opinnäytetyönprosessissa myös koskien kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ammatillista näkökulmaa ajatellen. Seurakuntatyössä tunnetaitojen tukeminen on yhtä tärkeää kuin muuallakin varhaiskasvatusta tehtävässä työssä. Kristilliset arvot sopivat hyvin yhteen opinnäytetyömme aiheemme kanssa, jossa toisen kunnioittaminen ja yhdenvertaisuus nousevat keskiöön. Lapsen hyvät tunnetaidot ohjaavat käyttäytymään toisia kohtaan kunnioittavasti ja ottamalla toiset huomioon, joka korostuu myös kristillisessä arvomaailmassa. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan työssä tulee tukea vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta ja yhteyttä kokonaisvaltaisesti.

LÄHTEET

- Diak. Sosionomi (AMK) - koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukset eli kompetenssit. Saatavilla 24.3.2020 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/>
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla 4.4.2020 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Gottman, J. (2011). *Raising An Emotionally Intelligent Child*. Saatavilla 26.9.2018: https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=rbbY0J7dpZkC&oi=fnd&pg=PA13&dq=kids+emotional+skills+in+day-care&ots=L0DyVh3xey&sig=62e5iSh-kAc0m5vRhoGkbZJEHn3A&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Helsingin varhaiskasvatus. Päiväkoti Veräjämäki saatavilla 11.8.2019 <https://www.hel.fi/varhaiskasvatus/fi/paivakodit/verajamaki>
- Hujala, E & Turja L. (2011) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus
- Johansson, M & Kankainen, P. (2019) *Kiusaamisen ehkäisy Piki-toimintamallia käyttämällä*. Kysely päiväkotien varhaiskasvattajille. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla <https://www.theseus.fi/handle/10024/160199>
- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kanninen, K & Sigfrids, A. *Tunne Minut. Turva ja tunteet lapsen silmin*. (s. 180-182). Juva: PS-kustannus 2012
- Kirkko ja toiminta. (2015) *Lapsi ja musiikki seurakunnassa*. Saatavilla 12.4.2020 <https://evl.fi/documents/1327140/39461555/Lapsi+ja+musiikki+seurakunnassa.pdf/789ffad6-856f-586c-6003-c2e27da55a76?t=1549615553000>
- Koivula, M. (2018). *Tuntosarvet esillä – Tunnetaitojen tukeminen 3-5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa*. Opinnäytetyö Hämeen

ammattikorkeakoulu.

saatavilla

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/155414/Koivula_Milla.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kokkonen, M. *Tunnetaidot varhais- ja keskilapsuudessa*. Mediataidekasvatus artikkeli. Saatavilla 28.3.2020 <https://mediataidekasvattaa.fi/oppimateriaalit/milta-tuntuu/artikkeli-marja-kokkonen-tunnetaidot-varhais-ja-keskilapsuudessa/>

Kullberg-Piilola, T & Peltonen, A. 2005. *Tunnemuksu*. Saarijärvi: Saarijärven offset.

Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka*. Aineistojen, hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Osuuskunta vastapaino

Köngäs, M. (2019). *Tunneäly varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus L 540/2018. Varhaiskasvatustilaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Laakso (toim.), Taaperosta taitavaksi toimijaksi, Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen (s. 236-264). Jyväskylä: Niilo Mäki instituutti. 2011

Livingston, H. & Pöyhönen, J. 2019. *Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari*. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.

Mattila, K-P. (2011) *Lapsen vahvistava kohtaaminen*. Jyväskylä: PS-kustannus

Myllyviita, K. 2017. *Tunne tunteesi*. Helsinki: Kustannus oy Duodecim.

Mäkelä, J. (n.d.) *Pedagoginen sensitiivisyys*. Lasso tutkimusryhmä. Verkkodokumentti. Saatavilla 9.4.2020 http://www.talentia.fi/files/3127/Pedagoginen_sensitiivisyys_Jukka_Makela.pdf>

OAJ (2019). *Arjessa*. Mitä opettajan työ on? Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Saatavilla 4.1.2019 <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/n>

Opetushallitus 2019. *Tunteesta tunteeseen*. Ohjaajan opas. Saatavilla 26.9.2019 <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/1-tunteet-mita-ne-ovat>

Opetushallitus 2016. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Tampere: Juvenes Print.

Opetushallitus 2018. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Saatavilla 25.9.2019 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

- Sakasti. (2011). Piispainkokous 5.12.2011. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaaminen. Kuopio. Saatavilla 5.12.2018 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/Kirkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/Kirkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf)
- Saaristo, A-M. 2011. *Emotionaalinen ammattitaito osana sosiaalisen vahvistamisen taitoisuutta*. Pia Lundbom ja Jatta Herranen (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Saatavilla 28.3.2020 <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38289/978-952-456-114-3.pdf?sequence=1#page=73%E2%80%AF>
- Salo, A. (2017). *Lapsen tunnetaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa*. (Kandidaatintyö, Oulun Yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta) Saatavilla 4.4.2020 <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201705232028.pdf>
- Sarajärvi, A & Tuomi, M. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 1. Perhekerho. Saatavilla 12.4. 2020 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/varhaiskasvatus/perhekerho>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2. Päiväkerho. Saatavilla 12.4.2020 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/varhaiskasvatus/paivakerho>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Saatavilla 12.10.2019 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/varhaiskasvatus>
- Suomen mielenterveys ry. *Tunteen kohtaaminen*. Saatavilla 17.3.2020 <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/tunteen-kohtaaminen>
- Suutarinen, M (2017). *Lasten tunnekasvatus päiväkodissa. Tunnetelttä-kerhossa tunteet tutuksi*. Opinnäytetyö Tampereen ammattikorkeakoulu. saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/124199/Suutarinen_Minna.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Terävä, H. 2018. *Äiti räyhää isä piilottaa pelkonsa – monien vanhempien tunnetaidot ovat hukassa ja malli periytyy lapsille*. Yle uutiset 04/2018. Saatavilla 28.3.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-10180153>

- Valli, R. (2010). Kyselylomaketutkimus. Teoksessa J. Aaltola & r. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (s. 103-126). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Woolfson, R. (2003). *Pienten puhetta. Kielen kehitys eleistä sanoiksi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Väätäinen, K. (2019) *Lapsen tunnetaitoja tukevat tekijät varhaiskasvatuksessa*. (Kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Opinnäytetyö.) Jyväskylän ammattikorkeakoulu Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/160670/Vaatainen_Kukka-Maria.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LIITE 1. Kysely lomake

Olemme Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomi, kirkon varhaiskasvatusohjaaja opiskelijoita.

Teemme opinnäytetyötä pienten lasten tunnetaidoista. Näkökulmamme on varhaiskasvattajien tietämys aiheesta ja mitä keinoja ovat käyttäneet tunnetaitojen tukemiseen.

Ajattele kysymykset alle kolmevuotiaiden lasten kanssa tehtäväksi.

Tutkimuksen tietoa käytetään ainoastaan opinnäytetyön aineistona. Aineistosta ei tule ilmi vastaajan henkilöllisyys. Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti. Aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Lomake on avoimena 3.2-11.2.2020. Kiitoksia vastauksestanne.

1. Kauanko olet ollut töissä varhaiskasvatuksessa kokonaisuudessa?
  - Alle 1 vuosi
  - 1-5 vuotta
  - Yli 5 vuotta
2. Mikä on koulutustaustasi?
3. Mitä ovat mielestäsi tunnetaidot?
4. Miten tunnetaidot näyttäytyvät tai tulevat esille pienillä lapsilla?
5. Miksi tunnetaidot ovat tärkeitä lapsille?
6. Mitkä asiat mielestäsi vaikuttavat lapsen tunnetaitojen kehittymiseen?
7. Millaiset tunnetaidot tukevat lasta selviämään varhaiskasvatuksen arjessa?
8. Miten lasten tunnetaitojen säätelyyn liittyvät haasteet näkyvät varhaiskasvatuksessa?
9. Millaisia ominaisuuksia työntekijältä vaaditaan, jotta hän voi tukea lasta tunnetaitojen kehittämisessä?
10. Minkälaisia keinoja sinä olet käyttänyt tunnetaitojen tukemisessa?
11. Oletko saanut koulutusta tunnekasvatukseen? Jos olet niin millaista? Jos et tai jos koet tarvitsevasi vielä lisää, niin millaista koulutusta toivoisit?
12. Onko sinulla jotain vielä mitä haluaisit sanoa aiheesta?